

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Datum 7 februari 2023

Betreft Startnotitie voor de Visie voedsel uit zee en grote wateren

Geachte Voorzitter,

Zoals aangekondigd in de brief van 1 juli 2022 met de agenda visserij (Kamerstuk 29 675, 33 450, nr. 210) ben ik bezig met het opstellen van een visie voor de duurzame voedselwinning uit zee en grote wateren. Middels deze startnotitie informeer ik de Kamer over de stand van zaken. Daarnaast informeer ik de Kamer in deze brief over de met de visie samenhangende invulling van de gewijzigde motie Van der Plas (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1500) over het toestaan van passieve visserij in offshore windparken en het onderzoeken van de mogelijkheid offshore windparken zo in te richten dat ook actieve visserij mogelijk is, het verzoek om de Kamer te informeren over de stand van zaken ten aanzien van vispluis (uw kenmerk 2022Z21292/2022D47830) en de wijze waarop uitvoering is gegeven aan de motie Bisschop c.s. (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1405).

Op weg naar duurzame voedselwinning

Voedsel uit de Noordzee en andere grote wateren vormt een bron van eiwitten die een belangrijke bijdrage levert aan voedselvoorziening. Gezien de Europese Green Deal en de Farm2Fork-strategie en veranderende geopolitieke verhoudingen vind ik het belangrijk dat we ons inzetten om deze voedselwinning voor de lange termijn te borgen. De visserij speelt daarbij een belangrijke rol. De sector loopt echter aan tegen grenzen van natuur, klimaat en ruimte en wil duidelijkheid over haar rol in de toekomst. In de visie wil ik vissers een toekomstperspectief bieden met het oog op de transformatie van de visserijvloot. Dit vereist ook aandacht voor de potentie van onder andere aquacultuur (schaal- en schelpdieren en plantaardige voedselbronnen zoals zeewierkweek) en voor afwegingen rondom medegebruik in windparken. Tot slot is deze visie de basis

voor een krachtige en gerichte inzet en inbreng op internationaal en Europees niveau.

De visie op duurzame voedselwinning uit zee en grote wateren geeft vorm aan onze ambities richting 2050. Hierbij ligt de nadruk in eerste instantie op de Noordzee, omdat daar de problematiek urgent en actueel is, en in een vervolgstadium op wat nodig is voor de andere grote wateren. In de geest van het Noordzeeakkoord wordt de visie opgesteld in afstemming met het Noordzeeoverleg, met in het bijzonder de recent opgerichte Werkgroep Voedseltransitie. In het Noordzeeoverleg wordt gewerkt aan de implementatie van het Noordzeeakkoord waarin afspraken zijn neergelegd over de evenwichtige voortgang van de energie-, natuur- en voedseltransitie en ruimte voor de visserij op de Noordzee. De visie bouwt voort op reeds in gang gezette maatregelen om de sector te begeleiden naar een kleinere en duurzamere vloot zoals opgenomen in de agenda visserij die op 1 juli 2022 aan de Kamer is toegestuurd.

Oogst van startbijeenkomsten

De visie wordt ontwikkeld in gesprek met vissers, ondernemers, onderzoekers en maatschappelijk organisaties over het belang van voedsel uit zee, de kansen die er liggen en de voorwaarden die we hieraan stellen. Daartoe is in de afgelopen maanden een aantal bijeenkomsten georganiseerd met een groep kottersvissers, die wilde meedenken over de toekomst en de Community of Practice Noordzee¹. Op basis van de oogst van deze bijeenkomsten kom ik tot vier kernpunten die ik centraal wil stellen bij de uitwerking van de visie. Deze zijn alle vier noodzakelijk om te komen tot een betere borging van voedsel uit de Noordzee en grote wateren. Het betreft de volgende vier kernpunten, die ik komend jaar ga uitwerken om te bezien hoe ik vanuit mijn rol hierbij kan ondersteunen en faciliteren:

1. Het belang van voedselwinning uit zee en andere grote wateren
2. Ruimte voor voedselwinning uit de zee binnen draagkracht van het ecosysteem
3. Robuuste visserijsector en kansen voor nieuw ondernemerschap
4. Nationale en internationale samenwerking

Het belang van voedselwinning uit de zee en grote wateren

Tijdens de gevoerde gesprekken kwam duidelijk naar voren dat voedsel uit zee om een andere benadering vraagt dan voedsel van land. Als we in de toekomst voedsel uit de Noordzee willen blijven winnen is het van belang inzichtelijk te maken over welk voedsel we het dan hebben en wat het belang is van dit mariene voedsel, bijvoorbeeld als bron van eiwitten. Op de lange termijn lijkt de 'winst' met name te behalen in volledig duurzaam, gedifferentieerder en slimmer vissen en kweken, waarbij met name voor aquacultuur groeimogelijkheden lijken te zijn. Uitgangspunt voor de visie is dat mariene voedselwinning een belangrijk, maar tot op heden relatief onderbelicht beleidsthema is, dat zeker gezien het groeiend belang van voedselzekerheid en voedselproductie dichtbij huis meer aandacht vereist. In de voedselvisie wil ik hier nader op in gaan, waarbij ik ook de relatie wil leggen met het huidige Nederlandse voedselbeleid, de nationale eiwitstrategie en de inzet in het visserijbeleid.

¹ De Community of Practice (CoP) Noordzee is een netwerk van ondernemers, onderzoeksinstituten, maatschappelijke organisaties en overheden en Topsectoren. De CoP beoogt de balans tussen energie, natuur en voedsel op de Noordzee te versterken en een Duurzame Blauwe Economie te stimuleren.

Ruimte voor voedselwinning uit zee binnen de draagkracht van het ecosysteem

Uit de bijeenkomsten blijkt dat het borgen van beschikbare ruimte voor de visserij een belangrijke vraag is vanuit de vissers: de ruimtedruk op de Noordzee wordt steeds groter waardoor er steeds minder gebieden zijn om te vissen. Vissers benadrukken het belang van langjarige duidelijkheid over de vrije ruimte die beschikbaar blijft om hun investeringen terug te verdienen. Ook in het licht van de verwachting dat tong en schol belangrijke soorten blijven om op te vissen als onderdeel van een veranderende soortensamenstelling. In de gesprekken werd aandacht gevraagd voor de vrije ruimte voor (actieve) visserij en voor het medegebruik door passieve visserij en aquacultuur in windparken en natuurgebieden², maar ook schelpdierkweek buiten windparken. In het kader van de ruimtelijke ordening van de Noordzee wil ik met de schelpdiersector verkennen wat daar kan.

Ook is nog onduidelijk wat de gevolgen van klimaatverandering en de mogelijke effecten van grootschalige realisatie van windparken op lange termijn op de mogelijkheden voor visserij en voedselwinning betekenen. In het kader van medegebruik is nog veel onzeker en in ontwikkeling. Bij vissers en andere ondernemers bestaan vragen over onder andere het daadwerkelijk voorkomen van soorten, de technieken waarmee geoogst kan worden en het economisch perspectief. Nieuwe vormen van voedselwinning in windparken kunnen een bijdrage leveren aan de voedselvoorziening en vragen nog om verder onderzoek en uitwerking. Bovendien speelt hier de afweging tussen medegebruik gericht op voedselwinning en andere vormen van medegebruik, zoals natuurversterking en energieopwekking anders dan windenergie. Hiervoor werk ik samen met mijn collega van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, die verantwoordelijk is voor de ruimtelijke belangenafweging hierbij, en de andere departementen.

Uitgangspunt voor de visie is dat alle vormen van visserij, aquacultuur en plantaardige voedselproductie moeten plaatsvinden binnen de draagkracht van het ecosysteem en rekening houden met ander menselijk gebruik. Daarbij richt de uitwerking zich de komende tijd in eerste instantie op de ruimtevraag met het oog op het bieden van een duidelijke plek voor voedselwinning bij ruimtelijke planvorming in balans met windenergie en natuur. Daarbij gaat het om (i) het borgen van vrije ruimte voor actieve visserij met daaraan gekoppelde ecologische voorwaarden en (ii) het mogelijk maken van aquacultuur en passieve visserij in offshore windparken. De visie kan verder richting geven aan de wijze waarop deze ruimte benut kan worden voor duurzame voedselwinning. Over het integrale ruimtevraagstuk vindt interdepartementale afstemming plaats waarbij de minister van Infrastructuur en Waterstaat primair verantwoordelijk is. Binnenkort start het proces in het kader van de Partiële Herziening van het Programma Noordzee 2022-2027 waarin ruimtelijke keuzes worden gemaakt over o.a. windenergie op zee. Graag wil ik met mijn collega van Infrastructuur en Waterstaat en de andere betrokken departementen nagaan of we daarbij meer duidelijkheid kunnen bieden over welke waardevolle visgronden op lange termijn beschikbaar blijven voor actieve visserij in balans met de opgaven voor windenergie, natuur en ander gebruik. Hierbij zal er voor een robuuste en duurzame visserij ruimte moeten zijn.

Robuuste visserijsector en kansen voor nieuw ondernemerschap

² Bij passieve visserij is de vangst afhankelijk van de activiteit/beweging van de doelsoort ten opzicht van het vistuig. Bij actieve visserij gaat actief jagen op een vissoort, bijvoorbeeld met sleepnetten.

Uit gesprekken blijkt dat de huidige veranderingen een enorme impact hebben op vissers, hun families en gemeenschappen. Ik ben dankbaar dat ondanks deze problematiek een groot aantal vissers en andere ondernemers de stap naar de toekomst willen maken en hierover willen meedenken. Behoud van kennis en vakmanschap, deels doorgegeven van generatie op generatie, is immers essentieel.

Een heldere boodschap die naar voren komt is deze: de winning van voedsel uit de Noordzee en grote wateren zal alleen blijven plaatsvinden als die ook economisch haalbaar is. De noodzakelijke verduurzaming van de visserij is al geruime tijd gaande, maar er zijn nog grote stappen te zetten. Ondernemers die investeren in nieuwe technieken en verduurzaming, moeten weten dat deze investeringen terug te verdienen zijn en dat zij inkomen uit de investeringen kunnen genereren. Vissers geven aan dat er naast behoefte aan duidelijkheid over de ruimte ook behoefte is aan duidelijkheid over bodemberoerende visserij en de voorwaarden die daaraan gesteld gaan worden. Dit punt is vanuit Nederland ook benoemd in reactie op de consultatie van het Gemeenschappelijk Visserijbeleid en als input voor het te verwachten Europese Actieplan ter bescherming en herstel van mariene ecosystemen ten behoeve van duurzame en veerkrachtige visserij³ welke op 1 juni jl. aan de Tweede Kamer is toegezonden (Kamerstuk 21501-32-1437). Daarin heeft Nederland onder andere aangegeven dat het GVB een realistisch perspectief moet bieden voor alle visserijsectoren, met inbegrip van bodemberoerende visserij en dat daarbij niet alleen gekeken moet worden naar gebieden waar deze techniek wordt verboden maar ook naar waar deze wel blijft toegestaan. Dit sluit aan bij de afspraken in kader van het Noordzeeakkoord waar wordt toegewerkt naar een strikte bescherming en daarmee volledige vrijwaring van bodemberoerende visserij van 15% van de Noordzee in ecologisch waardevolle gebieden

Een positief signaal is dat nieuw of ander ondernemerschap mogelijkheden biedt voor de toekomst, bijvoorbeeld via het combineren van functies (multifunctionele vissers/schepen/productie). Hierbij moet rekening gehouden worden met behoud van een gelijk speelveld. Daarnaast is de primaire sector afhankelijk van de infrastructuur 'aan de wal' om producten aan te kunnen landen en op de markt te kunnen brengen. Ook vanuit het perspectief van nieuwe, duurzame ondernemers is het van belang om te komen tot een levensvatbaar verdienmodel en is het nodig om ruimte te geven aan pioniers, waarbij ook ondersteuning vanuit private partijen en overheid gewenst is.

Uitgangspunt voor de visie is dat duurzame visserij en nieuw ondernemerschap van groot belang zijn voor onze voedselwinning uit de Noordzee. Het in 2022 opgerichte Visserij Innovatie Netwerk (VIN) en de Community of Practice Noordzee (CoP) zijn hiervoor belangrijke drijvende en verbindende krachten. Voor de uitwerkingsfase vraagt dit om het verduidelijken van de rol van de overheid en markt bij de transitie van de visserij en andere vormen van ondernemerschap en, zoals reeds benoemd, beter zicht op de toekomst van de bodemberoerende visserij. Daarnaast ben ik in overleg met keten en gemeenschappen over hun rol in de transitie, volgend op de sociaal economische impactanalyse door Wageningen Economic Research. Ik verwacht u voor de zomer te informeren over de resultaten van deze studie.

³ EU Action plan: Protecting and restoring marine ecosystems for sustainable and resilient fisheries.

Nationale en internationale samenwerking

Uit gesprekken komt naar voren dat samenwerking op nationaal en internationaal niveau moet worden versterkt. Op nationaal niveau vraagt de veranderende omvang en samenstelling van de vloot om andere vormen van samenwerking binnen en buiten visserijsector, maar ook bredere samenwerking met betrekking tot ruimtelijke planning en nieuwe innovatieve vormen van mariene voedselwinning. Benadrukt wordt dat Europese en internationale samenwerking van groot belang is. Daarbij zijn Europese en internationale kaders leidend.

Voedselwinning is een belangrijke samenwerkingsopgave. Dit vergt nieuwe vormen van samenwerking op alle fronten: binnen de overheid, tussen overheid en bedrijfsleven en met kennisinstellingen. Op internationaal niveau speelt met name samenwerking binnen Europa een invloedrijke rol. De visie moet handvatten bieden voor een steviger inzet in Brussel, over het belang van voedsel uit zee en over de toekomst van de bodemberoerende visserij. Naast de reguliere samenwerking op het gebied van visserijbeleid gaat het daarbij om samenwerking rond het belang van mariene voedselwinning, mogelijkheden voor innovaties en ruimte voor voedselwinning in relatie tot natuur en energie.

Vervolgproces tot aan de visie

Bovenstaande thema's zullen komende periode verder uitgewerkt worden in de uiteindelijke visie welke ik verwacht in het derde kwartaal van dit jaar naar de Kamer te sturen. Hoewel ik besef dat de druk op de sector hoog is en daarmee samenhangend de wens om op korte termijn te komen met deze visie wil ik enerzijds voldoende tijd nemen voor verdiepende gesprekken over bovenstaande thema's en anderzijds ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen (zoals het hierboven genoemde Europese Actieplan ter bescherming en herstel van mariene ecosystemen ten behoeve van duurzame en veerkrachtige visserij) kunnen worden meegenomen. Tegelijkertijd is de visie essentieel met het oog op het (ruimtelijke) Noordzeebeleid. Parallel aan de uitwerking van de visie zal van daar uit ook al input worden geleverd bij de uitwerking van beleid voor medegebruik in windparken en de ruimtelijke vraagstukken waar de Partiële Herziening van het Programma Noordzee een antwoord op moet geven, zoals de inpassing van extra ruimte voor windparken. Deze krijgt vorm onder de verantwoordelijkheid van de minister van IenW. Hierover wordt u in het voorjaar van 2023 verder geïnformeerd.

Tijdens het ontwikkelen van de visie ga ik door met de uitvoering van de agenda voor de visserij. Gesprekken die in dit kader plaatsvinden kunnen ook input geven voor de visie. Zo zal ik verdere invulling geven aan de besteding van de middelen uit het Noordzeeakkoord (nationale middelen en middelen uit het EMFAF⁴) en het Klimaatfonds die beschikbaar zijn voor de transitie van de visserij. In totaal gaat het om 244 miljoen euro tot en met 2030 voor aanpassingen van de visserij, medegebruik windparken en de aanpassingen van de keten en gemeenschappen. Op dit moment werk ik aan een regeling, waarmee ik wil bijdragen aan innovaties gericht op brandstofbesparing. Daarnaast werk ik aan bredere regelingen voor innovaties en voor de langere termijn bekijk ik de mogelijkheid voor een revolverend fonds om goedkopere leningen te kunnen verstrekken om daarmee vlootvernieuwing te stimuleren. De voorstellen vanuit het Visserij Innovatie netwerk (VIN) bieden input voor de vormgeving van de regelingen. Ik heb in de gesprekken van de laatste tijd ervaren dat veel vissers, hun families en

⁴ European Maritime Fisheries and Agriculture Fund (EMFAF)

gemeenschappen het niet makkelijk hebben door de veranderingen die de transitie met zich meebrengt. Maar ik ben ook geïnspireerd door de vele verhalen van ondernemers die door willen of die juist heel nieuwe kansen zien en die ik daarbij wil steunen. Het benadrukt het belang om in samenwerking met vissers, voedselondernemers, maatschappelijke organisaties, onderzoekers en overheden de winning van duurzaam en gezond voedsel uit zee zeker te stellen. Voedselwinning uit de Noordzee en de grote wateren hoort bij Nederland, nu en in de toekomst.

Motie van der Plas over visserij in windparken

De motie Van der Plas sluit goed aan bij het hierboven genoemde belang van voedselwinning uit de Noordzee. Op dit moment werk ik reeds aan onderzoek en beleid die bedrijfsmatige passieve visserij in windparken mogelijk kunnen maken. Dit is conform het Noordzeeakkoord (kenmerk 2020D25024) en vastgelegd in het Programma Noordzee 2022-2027.

Zo is afgelopen zomer een experiment met korvenvisserij uitgevoerd in windpark Borssele. Op dit moment voert WUR in samenwerking met MARIN belangrijk onderzoek uit naar de toepasbaarheid van passieve vistechneken in windparken op zee. Praktijktesten met medewerking van vissers maken hiervan onderdeel uit. De eerste resultaten worden naar verwachting eind 2023 opgeleverd. Ik streef ernaar om aansluitend hierop in de eerste helft van 2024 beleidsmatig beroepsmatige passieve visserij in windparken in beginsel mogelijk te maken. Hiervoor werk ik nauw samen met de minister van Infrastructuur en Waterstaat, omdat die leidend is voor het dossier medegebruik, en omdat naast de Visserijwet ook de Waterwet in dit kader relevant is. Ook het Visserij Innovatie Netwerk (VIN), waarin ondernemers en onderzoekers bij elkaar komen kan mij helpen om te adviseren over innovatieve passieve technieken die veilig en duurzaam in een windpark kunnen worden toegepast.

Zowel in het Noordzeeakkoord als in het Programma Noordzee 2022-2027 is vastgelegd, dat actieve visserij in offshore windparken op dit moment verboden is. Actieve visserij is daarom niet opgenomen als één van de vier medegebruiksfuncties van windparken op zee. De sterk toegenomen ambities voor windenergie op zee maken dat de vrije ruimte om te vissen verder zal afnemen en vragen om een mogelijke heroverweging van het verbod op actieve visserij in offshore windparken. Daarom ga ik in overleg met de minister voor Natuur en Stikstof, minister van Infrastructuur en Waterstaat en minister voor Klimaat en Energie onderzoeken óf en zo ja onder welke voorwaarden vormen van actieve visserij op termijn in windparken toegestaan kunnen worden, rekening houdend met ecologie en ander gebruik. Hierbij zal ook worden afgewogen of er een mogelijkheid is om iedere vorm van medegebruik eerder mee te nemen in de besluitvorming rond windenergie op zee, zodat er eventueel met het ontwerp van een windpark al rekening mee kan worden gehouden. Hiervoor zal gebruik worden gemaakt van eerder onderzoek. Ik zal de Kamer rond de zomer 2023 informeren over de voortgang van dit traject.

Stand van zaken aanpak vispluis

De Kamer heeft verzocht om een stand van zaken rondom de aanpak van vispluis (kenmerk 2022Z21292/2022D47830). In de brief van 4 oktober 2021 (Kamerstuk 32 201, nr. 116) is de Kamer geïnformeerd dat ter uitvoering van de motie De Groot (Kamerstuk 29 675, nr. 203) gewerkt wordt aan een *roadmap* om, met een

tussendoel, toe te werken naar het streven vispluis uit te faseren in 2027. Momenteel is het zo dat onderzoek naar alternatieven voor vispluis laat zien dat alternatieven duurder zijn dan het huidige vispluis dat wordt gebruikt. Gezien de huidige financiële onzekerheid voor de sector, verken ik in de komende periode welke mogelijkheden er zijn om vissers te stimuleren meer duurzame alternatieven voor vispluis te gebruiken.

Vissen met minder impact op het milieu inclusief de vermindering van het gebruik van vispluis is onderwerp in het Visserij Innovatie Netwerk (VIN). In het VIN wordt onder meer gesproken over innovaties naar lichtere tuigen en verbeteringen van en alternatieven voor bodemberoerend tuig. Mochten beide trajecten zich verder ontwikkelen is de verwachting dat dit tot minder vispluis gebruik zal leiden.

Deze ontwikkelingen neem ik mee in het verder vormgeven van de *roadmap* waarover ik verwacht de Kamer later dit jaar te kunnen informeren.

Om verdere invulling te geven aan de motie de Groot zal ik dit jaar een verdiepende routekaart ontwikkelen, waarin ik ook een tussendoel zal opnemen om de voortgang van de nagestreefde uitfasering in 2027 te halen.

Haaien- en Roggenactieplan

Op 18 maart 2022 is de Mariene Strategie voor het Nederlandse deel van de Noordzee 2022-2027 (deel 3) KRM-programma van maatregelen (MS3 2022-2027), als bijlage van het Nationaal Water Programma 2022-2027, gedeeld met uw Kamer (Kamerstuk-35325-5). In de Mariene Strategie is een actie opgenomen dat het KRM-Haaienactieplan een vervolg krijgt voor een nieuwe periode van zes jaar (2022-2027). Op basis van een Quicksan van het vorige actieplan en een Programma van Eisen welke is opgesteld in samenwerking met de visserijsector, maatschappelijke organisaties en wetenschappers is het Haaien- en Roggenactieplan 2022-2027 opgesteld welke ik u hierbij toestuur.

Overbruggingsregeling

In mijn brief van 14 november jl. (Kamerstuk 21501-32-1470) heb ik de Tweede Kamer geïnformeerd over mijn besluit om een overbruggingsregeling uit te werken. De overbruggingsregeling voor de visserij is bedoeld om visserijondernemers steun te bieden voor de gestegen bedrijfskosten over 2022. De overbruggingsregeling is onder de de-minimisverordening visserij opgesteld, wat betekent dat de hoogte van de subsidie maximaal € 30.000 per onderneming bedraagt. De doelgroep voor deze regeling betreft vlootsegmenten waar onder andere de vaartuigen die op platvis en garnalen vissen onder vallen (MFL-1 en MFL-2). Vaartuigen waarvan de vangst van 2022 voor 80% uit garnalen bestaat komen in aanmerking voor een subsidiebedrag van € 25.000. Andere deelnemers kunnen aanspraak maken op € 30.000 per vissersvaartuig. Een vereiste uit de regeling is dat uit logboekgegevens moet blijken dat het vaartuig ten minste 104 dagen in 2022 heeft gevist. Ik streef er naar de regeling op korte termijn te publiceren. De openstelling van deze regeling staat gepland voor het eerste kwartaal van 2023.

Motie Bisschop over pulsvisserij

Over de wijze waarop uitvoering is gegeven aan de motie Bisschop c.s. (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1405) verwijs ik de Kamer naar het verslag van de Landbouw en Visserijraad van 21 november 2022 (Kamerstuk 21 501-32, nr. 147) waarin ik bij de behandeling van het agendapunt Energietransitie visserij- en aquacultuur heb aangegeven dat het pulsverbod nog altijd pijn doet omdat deze techniek een

brandstofbesparing oplevert. Ik zal in de betreffende Europese gremia aandacht blijven vragen voor de puls.

**Directoraat-generaal Natuur
en Visserij**

Ons kenmerk
DGNV / 26158708

Piet Adema
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit